

Aleksandar Gatalica

SVE NOVELE

Beograd, 2015.

SADRŽAJ

DIJALOG SA OPSENAMA	7
<i>Prvi rajski dijalog: O ljubavi, razgovori sa Sapphom .....</i>	<i>9</i>
<i>Drugi pakleni dijalog: O zakulisnoj politici, razgovori sa Rubensom .....</i>	<i>99</i>
EURIPIDOVA SMRT	191

DIJALOG SA OPSENAMA

PRVI RAJSKI DIJALOG

O LJUBAVI

ΠΕΡΙ ΕΡΩΤΟΣ

Razgovori sa Sapphom

I

Aleksandar, konduker sa broda *Kefalonija, kirioi Sifnios i Gazi*

– Vi idete? – kazao je punački, oniski konduker sa broda koji je stajao ukotvljen u solunskoj luci.

– Putujem na Lezbos – odgovorio sam suviše glasno kao krivac, izgovorio te tri reči na dobrom grčkom jeziku kakav govori poneki spremni turista u Heladi.

– Sigurni ste da biste na Lezbos? Tamo nema ni dobrih plaža, ni velikih hotela. Samo čobani šetaju svoje zabludele ovčice po vrletima i kraj ponora koji se obrušavaju u zapenjeni morski plićak. Ovce pasu najzelenije travčice rizikujući glavu i vunu, a čobani duvaju u diple, gledajući u razlomljeno tursko zaleđe u daljini, svirajući više turskih nego grčkih napeva. Lezbos vam je nekad bio ostrvo ljubavi i sreće...

– Znam šta je bio Lezbos i zato sada tamo i idem, iako je ovo, kako kažu, novo stoleće, novo vreme, nova osećajnost, pa valjda i novi turizam.

Nisam želeo da pogledam konduktera, nisam hteo ni za trenutak da se susretnem sa sigurnim pogledom ovog prekaljenog broдача. Pribojavao sam se da taj

starčić, nekoliko puta presavijen na unutra, sa mesnatim šakama i licem nagomilanim u gnojnim prevojima, odavno zna sve marinske puteve, svako zabačeno pristanište, i poslednju palmu na jugu Evrope, te da bi, tako iskusan, umoran od davanja nepotrebnih saveta, mogao da me nagovori da promenim razrađeni plan putovanja, ili izmenim tok događaja koji mi se činio nepromenljivim. Na Lezbos sam krenuo, ponavljao sam u sebi, da bih tamo pronašao Sapfu, ili samo njenu popodnevenu senku; možda tek njen grob, ili makar kamen od njenog davno zatvorenog ženskog internata. Ne zanimaju me usamljeni pastiri. Ne, ni morski plićaci, pa ni štedro sunce toplog Egejskog mora.

– Dakle, na Lezbos – reče kondukter, kao da mi se podsmeva – šezdeset dve hiljade drahmi. Želite li zasebnu kabinu? To bi vas koštalo, da vidim, još dodatnih...

– Ne, odabraću putničku kabinu.

– U redu. Dajem vam 62d. Kabinu ćete deliti sa gospodom Sifniosom iz Volosa i Gazijem, Koptom iz Aleksandrije. Bolje društvo ne mogu vam pronaći na ovom brodu. Možete biti sigurni da vas nijedan neće opljačkati na spavanju. Kad grane sunce, odgovorni ste sami i nenadane troškove, ili gubitak prtljaga ne možete prijavljivati broderskoj kompaniji. Plaćate li gotovinom, ili kreditnom karticom? Ipak čudim se...

– Čudite se, ili naplaćujete?

– Ne kažem. Naplaćujem, ali se i čudim. Vidite onu lađu do nas što joj se trup presijava na mesečini. Ta lepotica polazi tačno po našem tragu i gazi u našu penu. Vozi za Hios, Andros, Rodos i Kretu. Na Kreti biste, jer

opažam da ste upućeni turista, pronašli daleko lepša odredišta. Svi vi sa severa... A odakle kažete da stižete?

– Iz Beograda, iz Srbije.

– A, Srbija. Pa vi mi dođete nešto kao polubrat. Ipak, oprostite: svi vi, varvari sa severa dolazite da biste se u Grčkoj okupali u našem majčinskom moru i nasunčali pod zracima našeg očinskog sunca. Kreta bi bila mesto za vas, čak iako ste izbirljivi klasični filolog, što se po vašem šepRTLjavom grčkom da zaključiti. Tamo ima i večnosti i starina, neprolaznosti i dodira bogova. Šta kažete, da promenite brod?

– To mi kažete kao da mi savetujete da „promenim svetom“.

– Ovo vam kažem znajući da ću ostati bez putnika, a kirioi Sifnios i Gazi bez dobrog saputnika, koji ih neće orobiti do svitanja. Ipak, savetujem vam brod *Makedonija*.

– Kazali ste šezdeset dve hiljade drahmi do Lezbosa?

– Da, u turističkoj kabini. Sa tri ležaja, bez mogućnosti...

– A vaš brod? On se zove?

– *Kefalonija*.

– Odabraću *Kefaloniju*, jer sam jedne godine, beše to davno, upoznao ljude sa tog ostrva. To je ponosan i nemilosrdan svet kamenih suza, navikao na čudi i obešnost prirode, sviknut na gubitke, svoje i tuđe.

– Da, da... Kako vi kažete. Šezdeset dve hiljade drahmi.

I tako sam se ukrcao. Prebrojao sam zgužvane prljave drahme i dobio kartu koju je konduktter svečano poništio. Brod je odbio užad od obalskih direka, zaplovio kao lenja gojazna kupačica i brekćući uhvatio put ka

mladom mesecu koji se u dnu horizonta davio u predvečernjem uljastom moru. Trebalo je da plovimo dvanaest sati na jugoistok, a onda još pet istočno. Prva usputna stanica na tom putu bio je Lezbos. Nisam, dakle, morao da se susrećem sa pridošlicama iz usputnih luka, niti da se upoznajem s novim komšijama koji bi naknadno ulazili u moju kabinu, smenjujući se na ležajevima gospode Sifniosa i Gazija. Trebalo je samo da se zbližim sa saputnicima koji su mi određeni. Jedan Grk i jedan Kopt. Pristojan je to svet koji me neće odžepariti, niti mi ukrasti poslednju ušteđevinu.

Hteo sam da se upoznam s njima čim smo zaplovili, još iste večeri, ali ih nisam našao iza vrata sa brojem 62d. Video sam da su kroz kabinu prošli – probali krevete (udubljenja po jastucima krila su tragove njihovih prstiju), odabrali najniži i srednji ležaj (svaki je ostavio po komad od svojih stvari koje su jasno govorile da je krevet zauzet), prepuštajući meni onaj najtopliji pri plafonu kabine – ali njih nisam upoznao. Zato sam krenuo da ispitujem brod. Učinio sam to donekle iz znatiželje, ali moram priznati i iz straha da bih s ovom starom damom lako mogao potonuti na otvorenom moru i uspavan se utopiti pre nego što stignem da udahnem poslednji vazduh. Već sam video samoga sebe: tonem u bezmerne plave dubine, kao da sam klica zasejana na beskrajno marinsko polje. I davim se. Ne mogu da uzdahnem. Uhvaćen sam s poslednjim zagušljivim dahom u prsima i tako uzaludno pokušavam da se domognem površine po kojoj se praćakaju odblesci udaljenog sunca. Pluća mi se nadimaju, kosti savijaju, grkljan

ludački poigrava. Najzad izdišem poslednji vazduh i propadam, tupo kao vreća...

Pobojao sam se, dakle, za brod, no uistinu za sebe, ali me je kondukter umirio. Lađa je, kazao je, bezbedna i uprkos poodmakloj dobi i dalje jedna od najsigurnijih u solunskoj floti njegove kompanije. *Kefalonija* je videla i bolje dane, čulo se to po ventilima koji su bolno kloparali u potpalublju; videlo se to po zakivcima na trupu po kojima su se već nahvatale alge, pa i po natpisu broda koji je, dopola oguljen, stajao ispisan krupnim crvenim slovima sa obe strane trupa.

U potpalublju se osećao zapah goveda, na palubi je mirisalo na naftu. Prvi miris ispitivao sam neposredno posle obilne večere, što se nije pokazalo najboljom odlukom. Tražio sam šta to smrdi. Kakav je to miris nalik onim koje sam kao dete osetio pred kavezima afričkih gazela u beogradskom zoološkom vrtu. Najzad sam na najnižem tovarnom delu lađe primetio da je neki čobanin utovario čitavo krdo koza sa neobičnim spiralnim rogovima. Koze su bile dobre putnice. Klatile su se zajedno sa brodom, tužno meketale kao da pevaju zaboravljene pesme robova. Behu nalik zatočenicama, slične crnim Afrikankama i Afrikancima što su se, kao tovar i sigurna trgovačka dobit, u pretprošlom veku vozili put Novog sveta, onamo u Virdžiniju, Džordžiju i Južnu Karolinu. Sve je na *Kefaloniji* bilo u tamnim tonovima: noć što je poglela po svima nama, koze mrkih čekinja u potpalublju, trup obojen u crno, kao da je premazan katranom – pa i nafta, što je ne odveć nametljivo mirisala u svakoj kabini niže klase, bila je crna. Ubacivala se

iz rezervoara koji su je delom ispuštali u more, a delom ubrizgavali u ventile dizel-motora koji su vukli ostarelo telo *Kefalonije* i sve nas sa njom na neizvesni i turistima još nepoznati grčki istok.

Kasnije te večeri, u kabini sam se upoznao sa gospodom Sifniosom i Gazijem. Obojica su govorili grčki: gospodin Sifnios kao pričljivi Grk, gospodin Gazi kao ćutljivi stranac, poput naših sveštenika na pričešćima. Moj grčki, ohrabrujuće za mene, ne beše najlošiji u toj kabini. Gospodin Gazi bio je dopisnik jednog aleksandrijskog dnevnog lista na arapskom. Kao Kopt znao je nešto grčkog, ali je s mukom pronalazio reči, teško opisivao trenutnu političku situaciju u Egiptu i jedva skrivao mržnju prema predsedniku Mubaraku. Kad nije bio u stanju da se seti grčke reči, posezao je za engleskim jezikom, što je izazivalo podsmeħ drugog putnika. Gospodin Sifnios beše službenik. Radio je za jednu malu firmu koja je prodavala ribolovački pribor i po čitav dan skupljao fakture, prebrojavao tuđ novac i maštao o svojoj uvali u Egejskom moru i čamčiću što se ljuljuška u kristalnom plićaku. Kad bi završio s poslom, pretvarao se, međutim, u sasvim drugačijeg čoveka. Gospodin Sifnios ljubio je antičku starinu. Znao je većinu pesama Sapfe i Alkeja, koje sam preveo na srpski, i dobar deo monologa grčkih tragičkih patnika govorio naizust. U meni je brzo prepoznao filologa i obratio mi se „kao kolega kolegi“.

Gospodin Gazi sa zanimanjem je posmatrao mali duel kakav obično zadevaju ljudi koji znaju da će već sutra zaboraviti jedan drugog. Moj grčki beše klimav,

valjano postavljen na temelje antičkog jezika, ali krut i krt u gornjim izražajnim delovima. Gospodin Sifnios govorio je priprostim, ali razgovorljivim narečjem srednje Grčke i bio uveren da date noći – jedine koju ćemo nas trojica provesti zajedno – on mora da pokaže ne samo svoju, već i premoć majke Grčke i svih njenih kulturnih vekova koje je odavno zameo pesak istorije. Mene je odabrao za žrtvu, jer je proćelavi gospodin Gazi većinom dobrohotno klimao glavom i svestan svog oskudnog rečnika, nekritički potvrđivao Sifniosove reči. Sa mnom se pak moglo raspravljati, meni se moglo protiviti. Mom se znanju stranca moglo protivstaviti saznanje domaćeg čoveka koji uz poeziju raste, a nije je samo naučio kao ja, kao i odgoj Grka koji sa tragedijom stasava, a nije je poput mene zavoleo kao varvar sa hladnog severa.

Beše me je sramota što sam se sa Sifniosom upustio u duel. Trebalo je jednostavno da se okrenem i uvredim se, kako to ljudi obično čine. Ali nisam učinio tako. Valjda me je i samog privlačio dvoboj rečima. Osim toga, u držanju gospodina Sifniosa bilo je nečeg nabusitog što me je od početka nerviralo. Njegova filološka znanja bila su sasvim štura i neproverena, njegovo poimanje istorijskog vremena veoma nepouzdana, pa ipak melodija helenskog jezika intuitivno je rešavala sve probleme, ispunjavala praznine i potvrđivala sva nesigurna saznanja jednog trgovca.

Moj klasični atički dijalekt bio je svečan i prečesto pompezan. Gospodin Sifnios je tražio da govorim na starom grčkom, dok je on za to vreme maternjim

jezikom plesao oko mene kao istočnjačka igračica, čas menjajući grčko „koiné-narečje“¹, čas rekavši nešto na vizantijskom, ili novom grčkom XIX veka. Uz sve to, dodavao je i poneku reč sa ulice i jednu ili dve iz krčmi gde se razbijaju tanjiri zbog melanholiije. Zaturio bi napokon i poneku prostu reč iz mornarskog govora, želeći da pokaže premoć materinskog jezika koji je kadar da kao rastopljenim voskom zapuši sve rupe neznanja i nedovoljne obaveštenosti običnog prodavca blinkera i plastičnih štapova za sportski ribolov.

Ja sam mu se suprotstavljao jednim mrtvim jezikom, koji sam uostalom, prilično loše govorio, jer sam ga učio samo zbog prevođenja. Nalikovao sam sebi na helen-skog kralja koji pred bojnim poretkom svojih vojnika namerava da žrtvuje kćer, ličio sam na roba oslobođe-nika koji govori jezik što ga je naučio na antičkoj kal-drmi, ili u baštama svojih gospodara... Branio sam se sećanjem na stihove Eshila, Euripida, Solona i moje Sapfe koju sam krenuo da pronađem. Nisam uspeo da pobedim, a poslednje reči gospodina Sifniosia bile su: „Mnogo vi stranci još imate da naučite o Heladi.“ Posle toga smo svi zaspali: najpre on, Grk iz Volosa, koji je najviše govorio, za njim gospodin Gazi koji je najviše klimao glavom, te najzad i ja. Čuo sam ih obojicu kako

¹ Kada je došlo do propasti samostalnih grčkih država, negde oko III veka pre nove ere, grčki je prestao da pokazuje izrazite dijalekatske osobeno-sti. Kako su u to vreme sve helenske zemlje već bile provincije mnogo moćnijeg Makedonskog carstva, došlo je do poopštavanja nekad velikih razlika među jezicima različitih polisa i tako je nastao prvi zajednički grčki dijalekt, „koiné“, odnosno „zajedničko narečje“. Grci i danas to smatraju veoma važnom karikom u stvaranju jedinstvene grčke države i moderne helenske istorije.

teško dišu i ponavljaju nešto u snu, dok su moje oči još bile širom otvorene. Slušao sam gospodina Gazija kako na nesumnjivo lepom koptskom jeziku, kroz san ponavlja reči, kao da se nekoj dalekoj dragoj zaklinje na ljubav. Slušao sam gospodina Sifniososa kako s nesavršenom lepotom u snu recituje Sapfine stihove:

Φαίνεται μοι κῆνος ἴσος θεοῖσιν
 ἔμμεν ὄναρ, ὅττις ἐνάντιος τοι
 ἰσδάνει καὶ πλασίον ἄδῳ φωνεί-
 σας ὑπακούει,
 καὶ γελαίσας ἡμέροεν, τό μοι μὰν
 καρδίαν ἐν στήθεσιν ἐπτόαισεν.²

Posle toga sam zaspao i sâm, opterećen mogućnošću da neko pomisli da još ne spavam samo zato što dvojicu svojih saputnika nameravam da orobim.

Ujutru sam se probudio poslednji. Kabina je bila prazna, kreveti nenamešteni kao da su dvojica saputnika naprečac skočili iz sna i istrčali napolje. Osvrnuo sam se oko sebe, ne ustajući sa ležaja. Marinski povetarac milovao mi je lice kroz otvoreni brodski prozor. Dva moja saputnika očigledno su se već nalazili na palubi. Ili su se možda već iskrcali, ali gde kad je Lezbos bio prvo odredište? Dohvatio sam se ipak džepova sakoa i pronašao

² Čini mi se srećan poput bogova
 onaj što samo čovek je, a naspram
 tebe sedne i umilnu pesmu tvog
 glasa poslušša,
 uz smeh tvoj čežnjiv, koji srce moje
 u grudima tera da se povuče.
Sapfa, Diehl 1/2

sav novac i kreditne kartice. Niko me nije opljačkao na spavanju, a da je neko video kako se prebiram, sigurno bi se uvredio, jer gospodin Sifnios želeo je da me pobedi maternjim jezikom, a ne da me odžepari, a gospodin Gazi nije ni pomislio da mi otme novac, već je na putu patio za nekom dragom koja ga je ostavila. Ta ljubavnica – ne znam kako sam to prepoznao iz koptskog koji je govorio kroz san – imala je put boje medi, kosu boje lana i oči slične komadima pravilnih dijamanta...

Obukao sam se, zbog svega, kao krivac, i zbog nepoverenja, zbog nelagode koja me je obuzela izašao na palubu kao da sam za nešto stvarno kriv. Miris nafte dočekao me je kao starog znanca i pozdravio u ime gospode Sifniosa i Gazija koje nisam uspeo da pronađem pogledom. Još svega nekoliko sati ostalo je do Lezbosa. Bože, koliko sam spavao? Dvanaest, ne, četrnaest sati proveo sam kao bezosećajni komad tela koji se prevozi kroz noć! Umorilo me je nadmetanje na jeziku starog veka? Ne, iscrpelo me je očekivanje i saznanje da se ovog puta moram videti sa Njom. Nagnuo sam se preko ograde i pogledao u daljinu. Lezbljanska obala još se nije videla i sve oko nas ličilo je na vodenu pustoš. Ali, još svega tri sata ostalo je do Lezbosa i more poda mnoom već je zadobilo nadežniju nijansu, menjajući indigo boju velikih dubina gde tamnuju nemani nesagledive ljudskim okom, za svetloplavi ton vodenih plićaka u kojima se dave samo sićušne lignje i male sirene. Lezbos je bio na vidiku. Morao sam da ga opazim. Trebalo je prvi da ga spazim pošto sam ga silno želeo, jer sam osećao da je to ostrvo moje, zapravo moje i onih čobana koji će Lezbos